

Posudek bakalářské práce

Martina Hakenová

Destabilizace člověka v českém surrealismu

Předložená práce se zabývá vztahem filosofie a výtvarného umění, aniž by se však omezovala na čistě obecné otázky, které jsou s tímto tématem tradičně spojovány. Téma je konkretizováno na příkladu českého surrealismu a jeho reflexe postavení člověka v moderním světě. Vedle řady textových materiálů (stejně tak teoretických či programových – Chalupecký, Teige, Breton, Freud – jako básnických) využívá autorka výtvarných realizací Jindřicha Štyrského a Toyen, přičemž tyto výtvarné projevy jsou vyloženy originálním a filosoficky podnětným způsobem.

Východiskem interpretace konkrétních děl je nutná rekonstrukce dobového kontextu. Nejedná se však o soubor historických dat, ale vytvoření konstelace relevantních motivů včetně filosofických děl, jejichž ohlas je pro zkoumanou dobu zásadní. Na prvním místě zde stojí Friedrich Nietzsche a jeho genealogie morálky, která je nepřevoditelná na etiku tradičního humanismu stejně jako pozitivistické chápání společenských hodnot. Upozornění na význam, který mělo Nietzscheho myšlení pro surrealismus a jeho chápání „subjektivní nadreality“, hraje v předložené práci důležitou roli i s ohledem na surrealistické znejistění hranice mezi rozumem a iracionalitou, s nímž souvisí snaha o rozšíření či přesněji imaginativní vnímání skutečnosti, kterou nelze redukovat na její přímočaře smyslový rozměr, aniž by však bylo možné uchopit ji čistě rozumovými kategoriemi. V postupu práce se motiv iracionality objevuje již v úvodním výkladu dobových projevů úzkosti, k jejichž filosofickému výkladu volí autorka Kierkegaarda a jeho důraz na provázanost úzkosti a svobody. Tuto provázanost chápe autorka jako jednu podobu napětí mezi různými ohledy skutečnosti i jejího subjektivního prožívání. Důraz to, že toto napětí nelze nikdy beze zbytku (dialekticky) zrušit, je důležitým motivem, který prochází celou předloženou prací a svědčí o autorčině schopnosti citlivě interpretovat textový i výtvarný materiál, jenž není redukován na žádné z vnějšku převzaté pojmové schéma – odtud možnost nově uchopit nejen vztah filosofických textů k uměleckým postojům, ale i programové projevy ze strany umění, v daném případě Bretonův *První manifest surrealismu* z roku 1924.

Celý obsah práce není na tomto místě třeba shrnovat. Je nicméně třeba znovu zdůraznit, že zmíněná schopnost pečlivého a netriviálního výkladu se projevuje zejména v interpretaci tvorby Jindřicha Štyrského a Toyen. Štyrského „vracející se dětství“ a hledání „ztraceného ráje“ je uchopeno skrze motiv fragmentace (klíčový pro celou práci, v níž je vrací jako jeden z jejích leitmotivů), která opakovaně znemožňuje rekonstruovat jakoukoli původní harmonii – a sám motiv „původní“ harmonie se tak nakonec ukazuje jako projekce, jejíž snový půdorys nedílně náleží k surrealistické nadrealitě (odtud autorčin doplňující poukaz ke snu v pojetí Friedricha Nietzscheho). Štyrského výtvarné *Sny* i jeho próza *Emilie přichází ke mně ve snu* jsou podrobně zasazeny do jedinečného kontextu jeho tvorby, zároveň však uchopeny na základě obecných rysů, k nimž patří „významná distinkce mezi vizuální podobou snu a jeho smyslem, potažmo významem,“ tedy distinkce generující možnost nových a nových interpretací a (v případě Štyrského) sebe-interpretací. Je-li předložená interpretace Štyrského podnětná, část práce věnovaná Toyen představuje (dle mého názoru) její vrchol. Důraz na destabilizaci a fragmentaci těla, na umění jako současně prostředek i výraz ontologického znejistění, a konečně výklad

„rozpadání času“ v obrazech Toyen jsou nejen interpretačně nosné, ale v závěru práce otvírají nové možnosti jak zasadit konkrétní rozbory uměleckých děl do filosofického horizontu, k němuž patří i autorkou zdůrazněné motivy fenomenologické (zejména s výhledem na pozdější obrat k fenomenologii tělesnosti).

Celkově považuji práci za zdařilý příspěvek k filosofii umění, jehož samostatný vklad přesahuje formální nároky kladené na bakalářskou práci.

Práci proto hodnotím jako **výbornou**.

V Praze 2. 6. 2023

Karel Thein
Ústav filosofie a religionistiky FF UK